

УДК 82.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-27>

Андрій ГУРДУЗ,
orcid.org/0000-0001-8474-3773
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри української та зарубіжної літератури
і порівняльного літературознавства
Бердянського державного педагогічного університету
(Бердянськ, Україна) gurdai@ukr.net

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ЗСУВ У ФЕНТЕЗІЙНІЙ РОМАНІСТИЦІ ПЕРШИХ ДЕСЯТИЛІТЬ XXI СТ.: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Пропонована стаття присвячена актуальній і нерозробленій проблемі аналізу морально-етичних тенденцій у сучасному фентезі. Уперше визначаємо парадигмальний характер змін у моделі протистояння добра і зла у фентезійній романістиці перших десятиліть XXI ст. Ключовим при цьому є окреслення нового співвідношення між полюсами традиційної бінарності світла і темряви в метажанрі, а також простеження впливу такої деформації на образ фентезійного героя і супровідної гендерної переакцентуації.

Утвердження панівної моделі «добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» у фентезі XXI ст. впливає на художню концепцію героя, котрий тепер часто безпосередньо пов'язаний зі злом; вона стимулює специфічні прояви гендеру, здатна порушувати традицію діалогу поколінь тощо. У такий спосіб, можемо говорити про тривання у фентезі парадигмального зсуву в етичній площині, котрий потребує комплексного вивчення. Ця парадигма протистоїть християнському вченню з його бінарним протистоянням світла і темряви. Лесть не найвищою цінністю в нових фентезійних світах стає збереження проміжної змінної в триєдиній моделі, котра врівноважує систему. Іноді художнє зближення добра і зла отримує в творах ніби випадкове теоретичне обґрунтування, в якому можуть відображатися мистецькі програми письменників. Традиційно рятуючи світ, герой фентезі XXI ст., однак, критично балансує між добром і злом, і в цьому випадку буквально втілюється теза про подвійність людської душі, факультативно – мотив перевертня.

Складником еволюції метажанру кінця XX – перших десятиліть XXI ст. бачимо також стійке симпатизування образами, які традиційно є втіленнями сил зла, і дзеркальне зниження художнього статусу образів-утілень сил добра. Стверджувати формування такої тенденції нам дозволяє дослідження амплітуд інтерпретації низки легендарно-міфологічних образів (Мінотавра, вампіра, єдиного рога й ін.). Зв'язок зростання симпатії до монструозного, демонічного і парадигмальних змін сучасного фентезі в етичній площині прозорий. У процесі градаційного реабілітації образів потвор закономірним є етап наділення їх душею. Аналізований нами зсув метажанрової парадигми триває на тлі процесів фемінізації. Отже, перехід від бінарності протистояння добра і зла до триєдиної структури «добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» окреслює в сучасному фентезі новий духовно-моральний баланс сил. Ускладнюється образ головного героя, увиразнюється нова гендерна оптика.

Фокусування на питаннях переосмислення сучасним метажанром морально-етичного простору сприятиме осягненню глибинної природи фентезі, а також урівноважуватиме панівний структурний підхід аналітиків до цього мистецтва.

Ключові слова: фентезі, парадигма, зсув, етика, типологія, гендер.

Andriy GURDUZ,
orcid.org/0000-0001-8474-3773
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctoral Candidate at the Department of Ukrainian and Foreign Literature and Comparative Studies
Berdyansk State Pedagogical University
(Berdyansk, Ukraine) gurdai@ukr.net

A PARADIGMATIC SHIFT IN FANTASY NOVELS OF THE FIRST DECADES OF THE XXI CENTURY: THE ETHICAL ASPECT

The proposed article is devoted to the current and undeveloped problem of analysis of moral and ethical tendencies in modern fantasy. We determine the paradigmatic nature of changes in the model of confrontation between good and evil in fantasy novels of the first decades of the XXI century for the first time. The key points here are the designation of a new correlation between the poles of the traditional binary of light and darkness in this metagenre, as well as definition of the impact of such deformation on the image of the fantasy hero and detection of accompanying gender reemphasis.

Confirmation of the dominant model “good – (conditionally) neutral variable – evil” in the fantasy of the XXI century.

influences the artistic conception of the hero, who is now often directly associated with evil; this model stimulates specific manifestations of gender; it is capable of breaking the tradition of intergenerational dialogue, etc. In this way, we can talk about the process of a paradigm shift in the ethical plane in fantasy, which requires a comprehensive study. This paradigm opposes Christian teaching with its binary opposition of light and darkness. Almost the highest value in the new fantasy worlds is the preservation of the intermediate variable in the triune model, which balances this system. Sometimes the artistic rapprochement of good and evil receives a seemingly accidental theoretical justification in that works, which can reflect the artistic programs of the writers. Traditionally saving the world, the hero of the fantasy of the XXI century, however, critically balances between good and evil, and in this case the thesis about the duality of the human soul is literally embodied, optionally the motif of the werewolf is realised too.

A component of the evolution of fantasy at the end of the XX – the first decades of the XXI century we also see a steady sympathy for the images that are traditionally the embodiment of the forces of evil, as well as we see a mirror decline in the artistic status of the images that are the embodiments of the forces of good. We can confirm the formation of such a trend by examining the amplitudes of interpretation of a number of legendary-mythological images (Minotaur, vampire, unicorn, etc.). The connection of growing sympathy for the monstrous, demonic aspects and paradigmatic changes of modern fantasy in the ethical plane is transparent. In the process of gradational rehabilitation of monster images, the stage of endowing them with a soul is natural. The metagenre paradigm shift analyzed by us continues against the background of feminization processes. So, the transition from the binary opposition of good and evil to the triune structure “good – (conditionally) neutral variable – evil” outlines a new spiritual and moral balance of forces in modern fantasy. The image of the main character is complicated, a new gender optics is expressed.

Focusing on the questions of reinterpretation of the moral and ethical space by the modern metagenre will contribute to the understanding of the deep nature of fantasy, as well as balance the dominant structural approach of analysts to this art.

Key words: *fantasy, paradigm, shift, ethics, typology, gender.*

Постановка проблеми. Визнання серед функцій літератури не тільки відображення дійсності, але й пізніше її моделювання через формування в читача певних світоглядних імперативів заго-струє необхідність вироблення наукових критеріїв оцінки тих актуальних художніх явищ, вплив яких на соціум найбільший. Належність фентезі до останніх очевидна, як і те, що теоретичний супровід цього метажанру поки не встигає за його інтенсивним розвитком. У провідних у цій сфері західних розробках указана лакуна поки визнана абсолютною: авторитетна професорка Ф. Мендлесон, кажучи про непродуктивність попередніх спроб класифікації фентезі, виправдовує паузу в таких студіях і пропонує визнати деякі їхні проміжні результати як істинні (James, Mendlesohn, 2012: 2). Обсяг і ефективність українських досліджень тут останнім часом зростає, однак перехід від аспектного аналізу доробку персоналій (Т. Рязанцева, Є. Канчура, С. Хороб, С. Легеза й ін.) до комплексних розвідок із належно мотивованим теоретичним апаратом (як в А. Аністратенко (Аністратенко, 2020: 58-68)) залишається бажаним. Стратегічними для вивчення фентезі нині уявляються два напрямки. Перший з них складає уніфікація теорії фентезі й формування його несуперечливої систематики для можливості об'єктивно кваліфікувати й оцінювати новітні твори, а також прогнозувати характер потенційного поповнення відповідного художнього корпусу. На відміну від першого вектора, сфокусованого значною мірою на формально-структурних аспектах фентезі, другий стратегічний напрямок не такий очевидний і

виявляє свою нагальність у процесі системного компаративного вивчення метажанру: аналіз та оцінка розгортання духовно-моральних, етичних тенденцій в еволюції фентезі. Проблемам другого напрямку присвячена пропонована стаття. Значний інтерес і тривогу при цьому викликають зміни засадничих положень фентезі в морально-етичній площині, які, на відміну від структурно-жанрових метаморфоз, майже не вивчалися (хоча «[ф]ентезі – це не форма...» (Encyclopedia of Fantasy, 1997: 337), за справедливим зауваженням Дж. Клюта) й котрі в панорамному охопленні свідчать про парадигмальні зміни в метажанрі перших десятиліть ХХІ ст. – у світовому масштабі і в національних варіантах. У такий спосіб, заявлена тема пропонованої статті актуальна.

Аналіз досліджень. Оскільки фентезійний світ певний час сприймався переважно як ігровий, його етична площина бачилася заданою схематично – боротьбою добра зі злом, а отже, предметно не досліджувалася, за винятком фіксації відображення загальнолюдських категорій у дидактичному похилі (важливості дружби, взаємодопомоги; утвердження вічності кохання, перемоги світла над темрявою тощо). В «Енциклопедії фентезі» за ред. Дж. Клюта і Дж. Гранта (Лондон, 1997 р.) «динамічне протистояння» добра і зла відзначене рушієм значного обсягу фентезі по кінець ХХ ст. (Encyclopedia of Fantasy, 1997: 422), а в укладеній Ю. Ковалівом «Літературознавчій енциклопедії» (Київ, 2007 р.) ця бінарність наведена як одна з визначальних рис фентезійних творів узагалі (Літературознавча енциклопедія,

2007: 529). Відображення заявленої опозиції як засадничої в релігіях світу стимулює до виділення в окремих фентезійних класифікаціях піджанрів християнського (Manlove, 1999: 7; Літературознавча енциклопедія, 2007: 530) й загалом релігійного фентезі (Manlove, 1999: 7), що частіше означає констатацію фігурування в низці творів, наприклад, біблійних образів, мотивів чи сюжетів як провідних в адекватній їм духовній тональності.

На окремі дотичні до духовно-моральних переакцентувань проблеми у фентезі кінця XX ст. дослідники звертають увагу переважно у зв'язку з відчутними змінами інтерпретацій легендарно-міфологічних образів у відповідних художніх кластерах – мінотавріані, вампіріаді, ангелології й деяких інших (напр., див.: Ziolkowski, 2008; Гурдуз, 2009), однак у зв'язку з тематичними обмеженнями більшості таких студій їхні висновки, як правило, не можуть бути поширені на асоціативно суміжні тематичні ділянки метажанру. Брак системності в цьому випадку зумовлює фрагментарність висвітленості сутнісного показника у творах фентезі, а отже, утруднює розуміння комплексності процесів переосмислення в сучасному метажанрі морально-етичних настанов. Останні можуть зауважуватися аналітиками, проте не осмислюються як закономірні ланки масштабного процесу, дотичні й до внутрішньожанрових змін. Гостро постали проблеми вивчення цього метажанру резонують з уміщеним у провідному вітчизняному енциклопедичному виданні твердженням, що фентезійні «...твори не підлягають логічному тлумаченню... тому при їх аналізі не використовують жодних мотивувань» (Літературознавча енциклопедія, 2007: 529): рецепція реальної дійсності у фентезійному моделюванні беззаперечна, а конкретний фентезійний простір керований внутрішніми художніми законами, які й покладені в основу наукових класифікацій цього метажанру.

Мета статті – вперше визначити парадигмальний характер зміни моделі протистояння добра і зла у фентезійній романістиці перших десятиліть XXI ст. Ключовим при цьому є а) виявлення нового співвідношення між полюсами традиційної бінарності світла і темряви в метажанрі, а також простеження б) впливу такої деформації на образ фентезійного героя як добротворця і в) супровідної гендерної переакцентуації.

Виклад основного матеріалу. Аспектні й більш чи менш радикальні переосмислення співвідношення художніх утілень світла і темряви у фентезі останньої третини XX ст. набувають сис-

темного характеру з відповідним фронтальним утвердженням у кінці XX – перших десятиліттях XXI ст., причому у відношенню полюсів вічного протистояння сприяє відповідна вібрація філософських концепцій – наприклад, нівелювання поняття власне боротьби добра і зла у Ж. Бодрієра (Baudrillard, 2005: 142–143). Фентезі сьогодення уже не просто концептуально декларує неспроможність автономного домінування добра чи зла (В. Васильєв в «Обличчі Чорної Пальміри», Г. Зотов в «Армагеддоні Лайт», В. Гранецька в «Тілі™», Д. Корній у «Безсмертних» та ін.), але послідовно підкреслює умовність семантики цих начал, що призводить до їхньої взаємної часткової деміфологізації. Останнє фіксуємо в «Напівжитті» С. Грін, «Вартах» С. Лук'яненка й інших світових зразках передовсім міського фентезі. Поступове розмивання межі світла й темряви з перетворенням у більш чи менш незалежний фактор визначення їх співвідношень усе частіше спостерігаємо в творах XXI ст. – «Безсмертних» Д. Корній, «Домі, у котрому заблукав час» В. Гранецької, А. Нікуліної й М. Однорог, «Костянтині» («Constantine», США) реж. Ф. Лоуренса й ін. Частотність, ідейна векторність і рівень художньої проробленості такого прийому переводять його в розряд загальних місць, прикмет сучасного метажанру, на основі чи з урахуванням котрого утворюється вже новий літературний і кіномасив. З набуттям популярності модель «добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» в силу глобальності сенсу привносить помітні деформації в художню концепцію фентезійного героя, способи проявлення гендеру, діалог поколінь тощо, і в такий спосіб можемо говорити про тривання в сучасному фентезі парадигмального зсуву в етичній площині, котрий потребує комплексного вивчення.

Окреслена триада отримує поліваріативне вираження в різних національних письменників і закономірно ускладнює характери персонажів. Одна з продуктивних художніх стратегій у цій парадигмі продемонстрована в циклі романів «Варти» й полягає у віднайденні спільного знаменника, який а) відповідає/суперечить інтересам і добра, і зла, або б) ігнорований обома цими силами. Перше рішення такої концепції закладене в епіграфах до «Нічної Варти» С. Лук'яненка («Цей текст схвалено до розповсюдження як такий, що сприяє справі Світла. (Нічна Варта). Цей текст схвалено до розповсюдження як такий, що сприяє справі Темряви. (Денна Варта)») (Лук'яненко, 2006: 6), «Денної Варти» С. Лук'яненка й В. Васильєва та «Останньої Варти» С. Лук'яненка («Цей текст

заборонено до розповсюдження як такий, що ганьбить справу Світла (Нічна Варта). Цей текст заборонено до розповсюдження як такий, що ганьбить справу Темряви (Денна Варта)» (Лукьяненко, 2006: 332, 948), а друге рішення такої концепції – в епіграфах до «Сутінкової Варти» С. Лук'яненка («Цей текст байдужий справі Світла (Нічна Варта). Цей текст байдужий справі Темряви (Денна Варта)» (Лукьяненко, 2006: 656).

Ледь не найвищою цінністю в таких художніх світах стає збереження проміжної змінної в триєдиній парадигмі, котра врівноважує систему, – як у щойно цитованих «Вартах», «Напівжитті» С. Грін, «Темному світі. Рівновазі» М. і С. Дяченків, «Костянтині» реж. Ф. Лоуренса тощо. Показовий приклад – настанови т. зв. «сірих» зі «Зворотного боку темряви» Д. Корній: «Жодна сила – ані світла, ані темна – не повинна переважати. Бо якщо пануватиме тільки зло, то все перетвориться на хаос. [...] Однак, якщо не буде зла, а пануватиме суцільне добро, то гармонія забуде, що таке зло, й перестане правильно визначати добро. [...] А головне що для творця? Тримати рівновагу. Ще раз повторюю: ми пильнуємо, щоб не запанував хаос» (Корній, 2013б: 272).

Іноді художнє зближення добра і зла отримує в творах ніби випадкове (як правило, в діалозі-інформуванні персонажів) теоретичне обґрунтування, в якому можуть відображатися мистецькі програми письменників. Так, якщо у «Зворотному боці світла» Д. Корній фіксуємо, що «[с]вітло і темрява – то лишень два боки одного цілого...» (Корній, 2013а: 183), то в її «Гонимарнику» на питання героїні: «Ти сонцепоклонник чи християнин?» – зустрінутий нею в ірраціональному світі Дід – символ українського народного духу одказує: «Стежок багато, дочко, хто дасть відповідь – чия праведніша?» (Корній, 2010: 324). Останній приклад демонструє опозиційність аналізованої в сучасному фентезі триєдиної моделі християнському вченню з його бінарністю.

Утвердження парадигми «добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» сигналізує про тектонічні зсуви у свідомості реципієнта перших десятиліть ХХІ ст., адже обрані ілюстративними прикладами в нашій статті твори вельми успішні в комерційному плані, а значить, трансльовані ними ідеї отримують «зелене світло» серед аудиторії, психологічно готової до них.

Балансує між добром і злом у фентезі перших десятиліть ХХІ ст. і власне герой, традиційно для метажанру рятує світ, але тепер уже часто безпосередньо пов'язаний зі злом. Теза про подвійність людської душі в цьому випадку вті-

люється буквально, факультативно підхоплюючи мотиви «внутрішнього звіра» особистості. Такі тут Сашко-Кажан із «Гонимарника» і Мальва з «Безсмертних» Д. Корній, Антон Городецький із «Варт» С. Лук'яненка, *Хеллбой* з однойменної кінотрилогії («Hellboy», США) реж. Г. дель Торо і Н. Маршалла, Деймон із «Хелстрому» («Helstrom», США) П. Збішевського, горгулії – союзники ангелів у «Я, Франкенштейні» («I, Frankenstein», США) реж. С. Бітті та ін. Залучений за цією ознакою до групи названих персонажів навіть єврейський хлопчик Джейкоб Портман із Рітззового «Дому дивних дітей», «часточка порожняка» (Рітз, 2021: 494) всередині якого так подібна на «фрагмент душі» лорда Волдеморта в Гаррі Поттері Дж. К. Ролінг (Rowling, 2007: 551).

У зв'язку з останнім прикладом звернемо увагу на наступний складник еволюції фентезі кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. – стійке симпатизування образам, які традиційно є втіленнями сил зла, і дзеркальне (хоча й не настільки наскрізне) зниження художнього статусу образів-утілень сил добра. Стверджувати формування такої тенденції нам дозволяє дослідження амплітуд інтерпретації низки легендарно-міфологічних образів (Мінотавра (Гурдуз, 2009: 55), вампіра, єдиногога й ін.). Зв'язок зростання симпатії до монструозного, демонічного і парадигмальних змін сучасного фентезі в етичній площині прозорий. У процесі градаційної реабілітації образів потвор закономірним є етап наділення їх душею, що й продемонстровано вказівкою на одухотвореність постаті Волдеморта як представника дияволяди в поттеріані. Цілковиті симпатичні для читача також герої, дотичні до обговорюваного контексту за рахунок підключення в їхніх образах мотиву перевертня: саме такими, наприклад, є Відьмак і Вовкодав з однойменних циклів відповідно А. Сапковського і М. Семенової.

Нинішня популярність в аналізованому метажанрі сформульованої О. Ранком схеми міфу про героя (Ранк, 1997: 216) сприяє подібності життєписів Гаррі Поттера Дж. К. Ролінг, Мальви з «Безсмертних» Д. Корній, Натана Берна з «Напівжиття» С. Грін, Дар'ї Лебедевої з «Темного світу. Рівноваги» М. і С. Дяченків та деяких інших героїв. Водночас формальний підхід до художнього матеріалу зумовлює в цьому разі некоректні висновки (переважно) західних дослідників. Маємо на увазі, в першу чергу, безпосереднє порівняння Кетрін Граймс образів Гаррі Поттера і Мойсея (Grimes, 2002: 108) або аргументацію Дерекком Мерфі синонімії доль героя Дж. К. Ролінг і Христа.

Прирівнення образів сучасних літературних персонажів і коміксоїдів до біблійних постатей сприяє зниженню стилістики останніх і водночас – масштабуванню перших. Саме як частина «сучасної живої міфології» (Kripal, 2011: 330) в американській популярній культурі розглядаються «міфології супергероїв» («superhero mythologies» (Kripal, 2011: 25)), зокрема «міфологія людей-Ікс» (Kripal, 2011: 190) чи міфи про Супермена і Бетмена. На хвилі захоплення цією тематикою літературознавці США називають «супергероями» й деяких біблійних персонажів (Kessler, 2009: 42), причому зв'язок коміксоїдів із Біблією простежуємо досить тісний. Так, Л. Робінсон указує на закладену в історії походження Жінки-Халка від самого Халка ремінісценцію до створення старозаповітної Єви з Адамового ребра (Robinson, 2004: 99). Висунемо припущення, що в результаті такого діалогу американської неоміфології з біблійним світом постаті останнього не стільки популяризуються, скільки можуть втрачати в очах недостатньо інтелектуально підготовлених сучасників сакральний ореол. Зауважимо, що у християнському фентезі в силу коректної стилістики звертання письменників до Біблії, навпаки, привносить у художній текст посилені дидактичний елемент, як у «Семи каменях» О. Шеїна чи «Гобліні» Д. Савельєва і О. Кочергиної. Не варто плутати з цими випадками специфічне використання для сатиричного ефекту біблійної образності чи риторики в міському фентезі – пригадаймо вампірів-богошукачів в «Empire 'V'» і «Бетмані Аполло» В. Пелевіна, вампірівську Церкву Вічного Життя в «Забороненому плоді» («Guilty Pleasures») Л. Гамільтон тощо.

Безпосередньо на номінативному рівні підкреслений претензійний зв'язок коміксоїдів із постатями античних вищих божеств чи представників нижчої міфології, від яких коміксоїди на рівні задуму переймають певні надздібності: Арес (Marvel Comics Encyclopedia, 2009: 18), Атлас і Аврора (Marvel Comics Encyclopedia, 2009: 23), Каліпсо (Marvel Comics Encyclopedia, 2009: 58), Тритон (Marvel Comics Encyclopedia, 2009: 342) та ін.; ворожий людству десептикон Нітро-Зевс фігурує в п'ятій частині «Трансформерів» («Transformers: The Last Knight», США) реж. М. Бея тощо.

Аналізований нами зсув метажанрової парадигми триває на тлі загальнолітературних процесів фемінізації, посиленої у фентезі також тим, що його провідний нині піджанр – міського фентезі атрибутом передбачає образ сильної жінки (Ekman, 2016: 459). Прихід у метажанр XXI ст.

нового покоління уже знакових авторок – Х. Векер, С. Грін, С. Кларк, С. Маєр; Д. Корній, М. Петросян та ін. – сприяє його відчутному оновленню й перегляду саме з позиції жінки, яка підкорює сучасний фентезійний світ і значно переосмислює статус чоловіка в ньому. Не випадково Белла Свон у маєрських «Сутінках» каже обранцю-вампіру: «Я не можу завжди бути Лоїс Лейн... (кохана Супермена. – А. Г.) Я хочу бути й Суперменом» (Meuer, 2009: 413). Загалом перекодування в актуальних гендерних координатах традиційної морально-етичної парадигми з її «чорно-білим» підходом до світоустрою дає підстави очікувати появу найближчим часом вельми оригінальних художніх рішень, здатних стати у фентезійній віртуальності пробними кроками культури нової доби. Неординарним уже є підкреслення права вибору жінки в «Докторі Стренджі: У мультивсесвіті божевілья» («Doctor Strange in the Multiverse of Madness», США) реж. С. Реймі, де наявність у героїні Америки Чавез батьків – двох матерів осмислюється в контексті акцентованого підзаголовком фільму культурного *мультивсесвіту*. Як своєрідний відхід від суворої нормованості описуваної альтернативної Англії може підтекстно прочитуватися в «Напівжитті» С. Грін пов'язана з героєм Натаном Берном гомосексуальна лінія тощо. Паралельно при цьому простежуємо послаблення в низці творів традиційної поваги до батька й відчуття героїнями зверхності над ним: Беллою Свон – у «Сутінках» С. Маєр, Аделаїдою – в «Крилах кольору хмар» Д. Корній і Т. Владмирової й под.

Висновки. Підсумовуючи сказане, зауважимо, що панорамне простеження еволюційних процесів у фентезі перших десятиліть XXI ст. виявляє не просто увиразнені тематичні акценти в корпусі метажанру, його послідовну ідеологізацію й політизацію, але й системність змін етичної основи новітніх текстів. Поступовий перехід від бінарної опозиційності добра і зла до триєдиної структури «добро – (умовно) нейтральна змінна – зло» окреслює в цьому художньому масиві новий духовно-моральний баланс сил, принципово відмінний від традиційного, закріпленого також у світових релігіях. Ускладнюючись, різнорівнево деформується образ головного героя, його позиціонування у світі, увиразнюються новий гендерний супровід та оцінність зображуваних перипетій. Вивчення означених процесів на широкому національному художньому матеріалі виявляє всеохопність явища, виключає його випадковість і є масштабним етичним зсувом у метажанрі. При цьому фіксуємо органічність еволюції

українського фентезі світовим тенденціям мета-жанру з окремими відхиленнями ступеня вираженості. З огляду на високу популярність фентезі й інтенсивне освоєння ним нового міжжанрового простору, зокрема в кіномистецтві, аналіз подібних видозмін є нагальним. Фокусування дослід-

ника, зокрема, на питаннях переосмислення сучасним метажанром морально-етичного простору сприятиме досягненню глибинної природи фентезі як метафоричного дзеркала сьогодення, а також урівноважуватиме панівний поки структурний підхід аналітиків до цього мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аністратенко А. В. Альтернативна історія як метажанр української та зарубіжної прози: компаративна генологія і поетика: монографія. Чернівці : БДМУ, 2020. 547 с.
2. Гурдуз А. І. Літературна мінотавріана ХХ – початку ХХІ ст. *Зарубіжна література в школах України*. Київ, 2009. № 6. С. 51–56.
3. Корній Д. Гонимарник. Харків : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2010. 336 с.
4. Корній Д. Зворотний бік світла: роман. Харків : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 320 с.
5. Корній Д. Зворотний бік темряви: роман. Харків : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 320 с.
6. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 2. 624 с.
7. Лукьяненко С. В. Ночной Дозор. Сумеречный Дозор. Последний Дозор; Лукьяненко С. В., Васильев В. Н. Дневной Дозор. Москва : АСТ: АСТ Москва: Хранитель, 2006. 1211 с.
8. Ранк О. Миф о рождении героя / пер. с англ. А. Хомик, М. Кобылинской. Москва : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 1997. 252 с.
9. Рітз Р. Спустошення Диявольського Акра: роман / пер з англ. В. Кучменко. Харків : Кн. клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2021. 544 с.
10. Baudrillard J. The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact / transl. by C. Turner. Oxford; New York : Berg, 2005. v, 213 p.
11. Ekman S. Urban Fantasy: A Literature of the Unseen. *Journal of the Fantastic in the Arts*. 2016. Vol. 27. No 3 (97). P. 452–469.
12. Encyclopedia of Fantasy, The / ed. J. Clute, J. Grant. London: Orbit Books, 1997. xvi, 1076 p.
13. Grimes M. K. Harry Potter: Fairy Tale Prince, Real Boy, and Archetypal Hero. *The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon* / ed. L. A. Whited. Columbia; London: University of Missouri Press, 2002. P. 89–122.
14. James E, Mendlesohn F. Introduction. *The Cambridge Companion to Fantasy Literature* / ed. E. James, F. Mendlesohn. New York : Cambridge University Press, 2012. P. 1–4.
15. Kessler E. H. Cultural mythology and global leadership in the United States. *Cultural Mythology and Global Leadership* / ed. E. H. Kessler, D. J. Wong-Migji. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2009. P. 31–48.
16. Kripal J. J. Mutants and Mystics: Science Fiction, Superhero Comics, and the Paranormal. Chicago, London : The University of Chicago Press, 2011. xvii, 370 p.
17. Manlove C. N. The Fantasy Literature of England. Basingstoke: Palgrave, 1999. 222 p.
18. Marvel Comics Encyclopedia, The: A Complete Guide to the Characters of the Marvel Universe; updated, expanded / introd. by S. Lee, senior ed. A. Dougall. London; New York; Munich; Melbourne; Delhi : DK Publishing, 2009. 399 p.
19. Meyer S. Twilight. London: Atom, 2009. 434 p.
20. Murphy D. Jesus Potter Harry Christ. Portland, Oregon : Holyblasphemy Press, 2011. 459 p.
21. Robinson L. S. Wonder Women: Feminisms and Superheroes. New York; London : Routledge, 2004. xvi, 148 p.
22. Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows. London : Bloomsbury, 2007. 608 p.
23. Ziolkowski T. Minos and the Moderns: Cretan Myth in Twentieth-Century Literature and Art. Oxford : Oxford University Press, 2008. 173 p.

REFERENCES

1. Anistratenko A. V. Alternatyvna istoriya yak metazhanr ukrayinskoyi ta zarubizhnoyi prozy: komparatyvna henolohiya i poetyka. [Alternative history as a Metagenre of Ukrainian and Foreign Prose: Comparative Geneology and Poetics]: a monograph. Chernivtsi : BDMU, 2020. 547 p. [in Ukrainian].
2. Gurduz A. I. Literaturna minotavriana XX – pochatku XXI st. [Literary Minotaur of the XX – the beginning of the XXI century]. *Zarubizhna literatura v shkolakh Ukrayiny*. [Foreign Literature in Schools of Ukraine]. Kyiv, 2009. № 6. pp. 51–56. [in Ukrainian].
3. Korniy D. Honykhmarnyk. [The Cloud Chaser]. Kharkiv: Kn. klub «Klub simeynoho dozvillya», 2010. 336 p. [in Ukrainian].
4. Korniy D. Zvorotnyy bik svitla. [The Reverse Side of Light]: a novel. Kharkiv : Kn. klub «Klub simeynoho dozvillya», 2013. 320 p. [in Ukrainian].
5. Korniy D. Zvorotnyy bik temryavy. [The Reverse Side of Darkness]: a novel. Kharkiv : Kn. klub «Klub simeynoho dozvillya», 2013. 320 p. [in Ukrainian].
6. Literaturoznavcha entsyklopediya. [The Literary Encyclopedia]: in 2 vol. / author-edited. Yu. I. Kovaliv. Kyiv: Academy, 2007. Vol. 2. 624 p. [in Ukrainian].

7. Lukyanenko S. V. Nochnoy Dozor. Sumerechnyy Dozor. Poslednyy Dozor. [Night Watch. Twilight Watch. Last Watch]; Lukyanenko S. V., Vasiliev V. N. Dnevnoy Dozor. [Day Watch]. Moscow: AST: AST Moscow: Khranytel, 2006. 121 p. [in Russian].
8. Rank O. Mif o rozhdenii geroya. [The Myth of the Birth of the Hero] / transl. from Engl. by A. Khomik, M. Kobylinska. Moscow : Refl-buk; Kyiv : Vakler, 1997. 252 p. [in Russian].
9. Riggz R. Spustoshennya Dyyavolskoho Akra. [The Desolations of Devil's Acre]: a novel / transl. from Engl. V. Kuchmenko. Kharkiv : Kn. klub «Klub simeynoho dozvillya», 2021. 544 p. [in Ukrainian].
10. Baudrillard J. The Intelligence of Evil or the Lucidity Pact / transl. by C. Turner. Oxford; New York : Berg, 2005. v, 213 p.
11. Ekman S. Urban Fantasy: A Literature of the Unseen. *Journal of the Fantastic in the Arts*. 2016. Vol. 27. No 3 (97). P. 452–469.
12. Encyclopedia of Fantasy, The / ed. J. Clute, J. Grant. London: Orbit Books, 1997. xvi, 1076 p.
13. Grimes M. K. Harry Potter: Fairy Tale Prince, Real Boy, and Archetypal Hero. *The Ivory Tower and Harry Potter: Perspectives on a Literary Phenomenon* / ed. L. A. Whited. Columbia; London : University of Missouri Press, 2002. P. 89–122.
14. James E, Mendlesohn F. Introduction. *The Cambridge Companion to Fantasy Literature* / ed. E. James, F. Mendlesohn. New York : Cambridge University Press, 2012. P. 1–4.
15. Kessler E. H. Cultural mythology and global leadership in the United States. *Cultural Mythology and Global Leadership* / ed. E. H. Kessler, D. J. Wong-Migji. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2009. P. 31–48.
16. Kripal J. J. Mutants and Mystics: Science Fiction, Superhero Comics, and the Paranormal. Chicago, London : The University of Chicago Press, 2011. xvii, 370 p.
17. Manlove C. N. The Fantasy Literature of England. Basingstoke: Palgrave, 1999. 222 p.
18. Marvel Comics Encyclopedia, The: A Complete Guide to the Characters of the Marvel Universe; updated, expanded / introd. by S. Lee, senior ed. A. Dougall. London; New York; Munich; Melbourne; Delhi : DK Publishing, 2009. 399 p.
19. Meyer S. Twilight. London: Atom, 2009. 434 p.
20. Murphy D. Jesus Potter Harry Christ. Portland, Oregon : Holyblasphemy Press, 2011. 459 p.
21. Robinson L. S. Wonder Women: Feminisms and Superheroes. New York; London : Routledge, 2004. xvi, 148 p.
22. Rowling J. K. Harry Potter and the Deathly Hallows. London : Bloomsbury, 2007. 608 p.
23. Ziolkowski T. Minos and the Moderns: Cretan Myth in Twentieth-Century Literature and Art. Oxford : Oxford University Press, 2008. 173 p.